

- Basit seçenek: Boşluklara yazılacak kelimeler kâğıdın altına yazılır. Öğrenci doğru eşleştirmeleri yapar. Bu etkinlik, 1.–2. sınıf öğrenciler için kolay kelime ve cümlelerle yapılabilir veya daha spesifik (ayrıntılı) kelime bilgisi gerektiren ve bilgi içeren metinler için hazırlanabilir. (Örnek: Tarım faaliyetleriyle ilgili bir metin, vücudumuzun bölümleri veya bir harita üzerinde nehirlerin isimlerini yazmak gibi etkinlikler de olabilir). Burada önemli olan, konunun daha önce sınıf ortamında ele alınmış olmasıdır.

Pekiştirme: Öğrenciler, bu kelimelerin geçtiği cümleler bulup yazarlar.

- Daha zor seçenek: Öğrenciler boşluklarda geçecek kelimeleri kendileri bulur. Konunun yine önceden sınıf ortamında ele alınması önerilir (öğretmen gerekirse yerel ağız ve lehçe ile standart dil arasındaki farklara ve kelimenin doğru yazılışına dikkat çeker). Boşluklara hangi kelimelerin doldurulması gerektiği biliniyor ise bu etkinlik, öğrencilerin bilgilerini test etmek amacıyla da kullanılabilir (örneğin, köken ülkeyle ilgili sosyal ağırlıklı konular için). Bazı örneklerde birden çok seçenek doğru olabilir ve bunlar yine sınıf ortamında tartışılır (Örnek: “Hasan çalırların arasından _____ geçti, çok korkmuştu”. Doğru kelimeler: koşarak, sessizce, nefes nefese, vs. ...).
- “Şiir/Kafiyeli kelimeler” Seçenek: Boşluklara kafiyeli kelimeler yazılır. İlkokul öğrencileri için örnek: “Havada bulut / sen bunu _____”; sınıf seviyesine göre zorluk derecesi artar.
- Boşluk doldurma etkinliği, Türkçe dil bilgisini geliştirme amacıyla da kullanılabilir. Boşluklara, örneğin, ismin halleri ve aldığı ekler doldurulabilir: “Turgut kara köpek_____ korkuyor” (Kimden korkuyor?); “Ben Anne_____ ve Baba_____ çok seviyorum” (Kimi çok seviyorum?). “Suzan tatilde İtalya’_____ gitti (Nereye gitti?). İtalya’_____ Türkiye’_____ dönerken havalimanında bavul_____ kayboldu.” (Nereden nereye gitti? Ne kayboldu?). Bu tür etkinlikler, öğrencilerin ana dildeki temel dil bilgisi yetkinliği hakkında çok önemli ipuçları verir.

2. Eş Anlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler

2.–9. Sınıflar

30 dk.

Materyal:
Önceden hazırlanmış görevler
(bkz. sağ taraf).

Eş anlamlı ve zıt anlamlı kelimelerle çalışarak öğrencilerin aktif kelime dağarcığını etkili biçimde geliştirmek mümkündür. Önemli olan tüm öğrencilerin etkinliklere katılmaları ve kelimelerin tekrarlarla veya benzer örneklerle pekiştirilmesidir.

Seçenekler (Etkinlik, kapsam ve zorluk derecesine göre ilkökul sınıflarından itibaren uygulanabilir):

- Öğretmen, öğrencilere örnek cümlelerin yazdığı bir sayfa dağıtır. Örnek cümle bir tabloya yerleştirir ve tabloda cümledeki kelime sayısı kadar sütun vardır. Örnek: “Bugün yoğun kar yağıyor” (4 sütunlu tablo), “Annem etli dolmayı çok güzel yapar” (5 sütunlu tablo, isim tamlaması tek sütun sayılır) “Annem genelde mavi bardaktan su içer” (6 sütunlu tablo). Tablonun 2. satırına öğrenciler, cümlede kullanılan kelimelere benzer kelimeler veya zıt anlamlı kelimeler yazarlar. “Dün hafif yağmur yağdı”, “Tezlem mantıyı çok güzel yapar”, “Ablam hiçbir zaman yeşil termostan çay içmez” vb.
- Öğretmen, ½ sayfalık bir metni (geniş satır aralıklı) dağıtır ve öğrencilere şu görevi verir: “Altı çizili olan kelimelerin (veya tüm fiillerin, isimlerin veya sıfatların) yerine eş anlamlı olanı veya benzerini yaz.”
- Öğretmen, ½ sayfalık bir metni (geniş satır aralıklı) dağıtır ve öğrencilere şu görevi verir: “Altı çizili olan kelimelerin yerine zıt anlamlı olanı yaz.” (Örnek: “Minicik kedi” → “Kocaman köpek”; “Genç adam ormandan koşarak geçti” → “Yaşlı kadın çimenlerden ağır aksak yürüyerek geldi”). İkili çalışmalar için esprili bir etkinlik: Bir haberin (veya hikâyenin) tam tersini yazmak.

- Öğretmen, ½ sayfalık bir metni (geniş satır aralıklı) dağıtır ve öğrencilere şu görevi verir: “Yazıda tekil olan tüm isimleri çoğul çekim ekleri ile değiştir. Gerekirse fiil çekimlerini de ona göre düzelt” veya “Metinde şimdiki zaman olarak kullanılan fiilleri geçmiş zamana çevir.” veya “bütün sıfatları karşılaştırmalı biçimde yeniden düzenle (iyi → daha iyi) vs.”.
- Yazı üslubunu (kelime seçimi, ifade biçimi, cümle kurgusu) geliştirmeye yönelik etkinlik: Öğretmen, kendi hazırladığı bir yazıyı öğrencilere dağıtır. Yazıda, çok sayıda tekrar eden kelime, basit ifade biçimleri ile doğru ve güzel anlatıma uygun olmayan yanlış kullanımlar vardır. (Örnek: Her cümle “Ondan sonra” ile başlar, yazıda çok sık “dedi”, “yaptı” fiilleri veya “iyi”, “güzel” sıfatları geçer. Öğrenciler ikili gruplarda çalışarak bu metni gözden geçirirler. Sonra sınıf ortamında karşılıklı olarak düzeltilmiş metinler ele alınır.
- Bu etkinliğin genişletilmiş biçimi, bir olayın veya hikâyenin yeniden anlatımı şeklinde de uygulanabilir. Öğrenciler, bir hikâyeyi (kısık bir masalı veya bilgi içeren bir olayı) 1–3 kez dinledikten sonra kendileri yazarlar. Bu çalışma, fazla ilgi çeken bir etkinlik olmamakla birlikte, aktif kelime dağarcığının geliştirilmesine çok uygundur. Öğrenciyi daha çok motive edecek iletişim odaklı alternatifler: Her öğrenciyeye kısa bir metin (örneğin, bir gazete makalesi) verilir. Öğrenci metni 2 kez okuduktan sonra yazıyı bu sefer kendi kelimelerini kullanarak yazar. Sonra, orijinal metinler numaralandırılır (1, 2, 3 vs.) ve sınıfın sağ tarafına konur. Öğrencilerin yazdıkları metinlere ise a, b, c, vs. harfler verilir ve sınıfın sol tarafına konur. Öğrenciler yazılan metinleri okurlar ve orijinal metinlerle eşleştirmeye çalışırlar. Orijinal metinlere kıyasla eksik olan veya tam olarak aktarılmamış olan noktalara ilişkin not tutarlar. Daha sonra etkinliğin sınıf ortamında değerlendirilmesi yapılır.
- Ayrıca bkz. Ünite 16.3: Paralel Metin Üretme.

3. Diğer Öneriler

- Kelime dağarcığının oyun yoluyla gelişmesine Ünite 6.3’de anlatılan alfabe-hikâyeleri de katkı sağlar. (örnek: Aslı bugün canlı çiçek desenli elbisesiyle farklı göründü.)

Şehir	Meslek	Fiil	Hayvan	Sıfat	Puan
Bern	boyacı	bağırarak	bal arısı	benekli	5
Ankara	ambulans şoförü	almak	antilop	ak	5
Londra	lokomotif sürücüsü	-	leylek	lacivert	4

- Sevilen bir diğer etkinlik ise isim, şehir, hayvan oyunudur Öğrencilere, üzerinde isim, şehir, hayvan, ülke, eşya, nehir yazan bir tablo verilir veya tabloyu boş bir kâğıda kendileri çizerler. Öğrencilerden birisi içinden sessizce A, B, C, Ç, D, ... diye saymaya başlar. Başka bir öğrenci “Dur!” der ve öğrenciler çıkan harfle isim, şehir, hayvan vs. bulmaya çalışırlar. Bu oyun, isim, şehir, hayvan yerine şehir, meslek, fiil, hayvan, sıfat vs. gibi kavramlarla da oynanabilir.